

EKOLOŠKO PREDUZETNIŠTVO I ODRŽIVI RAZVOJ

Emilija Lepojević¹, Nikola Samardžić²

Originalni naučni rad

doi: 10.5937/OdrRaz2201007L

УДК: 005.332:502.12

502.131.1

Rezime

Konceptu održivog razvoja danas pripada centralno mesto u razmatranju dugoročne perspektive opstanka čovečanstva. Poslednje decenije razvoja nose obeležja velikih promena, a nosioci tih promena su upravo preduzeća, a preduzetništvo je, pored ekonomskog napretka, doprinelo civilizovanom razvoju društva. Društveni prosperitet raste onda kada se sprovode inovativni procesi, ekonomija koja je zasnovana na znanju i sprovode principi održivog razvoja. Cilj rada je da se dovede u vezu preduzetništvo i održivi razvoj i pokaže međusobna isprepletanost komponenata održivog razvoja sa ekološkim komponentama.

Ključne reči: zaštita životne sredine, preduzeće, održivost, ekonomija

Uvod

Kao rezultat globalnih izazova, sve veći značaj ekoloških pitanja i održivog razvoja javio se koncept održivog preduzetništva. Ono ima za cilj zaštitu prirode, životnu podršku i podršku zajednici u nastojanju da opažamo mogućnosti za oživljavanje budućih proizvoda i procesa sa ekonomskim i neekonomskim dobitcima za pojedince, privredu i društvo (Urbaniec, 2017).

Povučena svetskim trendovima, svaka kompanije pokušava da se predstavlja kao održiva. Poslovne škole i poslovne organizacije održavaju čitave seminare o toj temi. Međutim, godišnje izveštaje o doprinosu održivom razvoju podnose samo velika preduzeća, pa se

¹ Beogradska akademija poslovnih i umetničkih strukovnih studija, R. Srbija, e-mail: emilija.lepojevic@bpa.edu.rs

² Beogradska akademija poslovnih i umetničkih strukovnih studija, R. Srbija, e-mail: nikola.samardzic@bpa.edu.rs

onda postavlja pitanje mogu li mala i srednja preduzeća (kojih ima oko 95%) da budu održiva preduzeća.

Pojam preduzetništva i preduzetnika

Pri definisanju pojma preduzetništva dolazi do razilaženja mišljenja mnogih teoretičara, te stoga ne postoji neka univerzalna definicija preduzetništva. Zajedničko svim definicijama je to da preduzetništvo podrazumeva preuzimanje inicijative, organizovanje i reorganizovanje društvenih i ekonomskih mehanizama i resursa u praktične svrhe i prihvatanje rizika i neuspeha (Milanović, 2020). Preduzetništvo uključuje procenu, inicijativu, planiranje i realizaciju poslovne aktivnosti za svoj ili tuđi račun, uz visok rizik da poslovni poduhvat ne uspe. Preduzetništvo nije samo biznis, ono predstavlja način razmišljanja. Imajući u vidu da se preduzetništvo nalazi u svim delatnostima može se definisati kao proces kreiranja nove vrednosti pri čemu je potrebno vreme i napor uz pretpostavku finansijskog, socijalnog rizika, očekujući za rezultat profit kao nagradu i lično zadovoljstvo (Antić, 2013). Preduzetništvo je proces vizije, promene i stvaranja. Osnovni elementi tog procesa su: spremnost da se preuzme rizik, sposobnost da se okupi dobar tim, kreativnost, osnovne veštine u pisanju biznis plana, vizija i sposobnost da se prepoznaju prilike tamo gde drugi vide samo kaos, kontradiktornost i nejasnoće. Sa aspekta inovativnih kompanija, preduzetništvo predstavlja dinamičan proces stvaranja inkrementalnog bogatstva.

Postoje mnoga shvatanja o tome šta motiviše preduzetnika da se upusti u preduzetnički poduhvat. Jozef Sumpeter, austrijski sociolog i ekonomista ističe da je ključni faktor inovacija. Julian Rotter pak smatra da je to nemogućnost da se trpi kontrola, dok David McClelland smatra je glavni motiv koji pokreće preduzetnika potreba za dostignućem (Avlijaš, 2010)

Evropska komisija je u okviru Zelene knjige dala sledeću definiciju preduzetništva: „Preduzetništvo je način razmišljanja, odnosno proces stvaranja i razvijanja ekonomskih aktivnosti kombinovanjem rizika, kreativnosti i/ili inovativnosti uz pouzdanu upravljačku strukturu unutar nove ili postojeće organizacije“ (Antić, 2013). Evropska komisija pored definicije ističe i sledeće značenje preduzetništva:

1. Preduzetništvo potpomaže otvaranju novih radnih mesta i ekonomskom rastu- u malim preduzećima se više otvaraju nova radna mesta nego u velikim, takođe preduzetništvo utiče pozitivno na ekonomski rast i razvoj zemlje.
2. Preduzetništvo je od presudnog značaja za konkurentnost- nova preduzetnička inicijativa kojom se pokreće novo preduzeće, početak je lanca kojim se preko povećane produktivnosti povećava pritisak konkurentnosti i podstiču ostala preduzeća na povećanje sopstvene efektivnosti
3. Preduzetništvo razvija lične potencijale- podrazumeva mogućnost samoostvarenja preduzetnika.
4. Preduzetništvo razvija opšte društvene interese- sa jedne strane preduzetnička aktivnost doprinosi razvoju tržišno orjentisane privrede a sa druge strane ima obavezu ispunjavanja sve većih očekivanja društva.

Preduzetnik je nosilac preduzetničke aktivnosti. To je osoba koja samostalno ili u saradnji sa grupom obavlja preduzetničke aktivnosti. On zapravo predstavlja subjekat preduzetništva. Preduzetnik je generator promena, novih ideja i inicijativa, što ga čini bitno drugačijim od ostalih ljudi. Preduzetnici su osobe koje su spremne da preuzmu rizik upravljanja poslovanjem koje se temelji na inovacijama. U literaturi preduzetništvo se često klasifikuje na tradicionalno, socijalno i korporativno, premda se može javiti u svim sferama privrede

Održivi razvoj

Kao rezultat globalnih izazova, preduzimanje akcija za ekonomski razvoj u skladu sa principima održivog razvoja, važan je zadatak za vlade, akademske zajednice i industrije širom sveta. Pitanje održivog razvoja sve više postaje predmet teorijskog i praktičnog istraživanja. O njemu se aktivno raspravlja u naučnoj i popularnoj literaturi, na raznim forumima kao i na raznim nacionalnim i globalnim konferencijama. Mnogo naučnih radova je posvećeno razvoju teorijske i metodološke osnove različitih aspekta održivog razvoja.

Pojam održivog razvoja prvi put je pomenut 1982. godine na konferenciji u Najrobiju. Naredne godine generalna skupština

Ujedinjenih nacija donela je Rezoluciju o preduzimanju inicijative za formiranje Svetske komisije za životnu sredinu i razvoj (engl. World Commission on Environment and Development) (Štrbac i sar., 2012).. Održiv razvoj je zamišljen tako da koristi i sadašnjim i budućim generacijama, a međugeneracijska pravičnost ima dugoročne efekte i zadire u interese budućih naraštaja. Održiv razvoj implicira odgovorno ponašanje prema budućim naraštajima bez obzira na to što oni nemaju pravo glasa i ne mogu uticati na kreiranje tekuće politike. Naredna pokolenja zaslužuju da uživaju bar isti nivo blagostanja koji mi imamo (Devetaković i sar., 2016).

Sa stanovišta ekološkog menadžmenta i ekološke ekonomije održivi razvoj se može definisati kao „upravljanje resursima Zemlje na način kojim se osigurava njihov dugoročni kvalitet i dovoljnost” (Štrbac i sar. 2012). Prema ovome, održivi razvoj predstavlja skladan odnos ekologije i privrede kako bi se bogatstvo naše planete sačuvalo i za buduće naraštaje.

Koncept i principi održivog razvoja

Značaj koncepta održivog razvoja zasniva se na uspostavljanju ravnoteže između njegovih komponenti, čime se ostvaruje protivteža ljudskim aktivnostima štetnim za životnu sredinu, a samim tim omogućava dalji održivi razvoj.

Održivi razvoj zasniva se na sledećim principima (Petrović,2016):

1. princip predostrožnosti,
2. princip predviđanja rizika,
3. princip sprečavanja uzroka,
4. princip novog vrednovanja životne sredine,
5. princip promene načina ponašanja
6. princip promene načina potrošnje,
7. princip uspostavljanja potrebnih demografskih institucija i procesa.

Veza održivog razvoja sa ekološkim preduzetništvom

Da bi se postiglo optimalno korišćenje resursa neophodno je delovanje tehnološkog, ekonomskog i socijalnog razvoja usklađenog sa

potrebama zaštite životne sredine. Krajnji cilj usmeren je na razvoj društva i čovečanstva u celini, pa se tu uloga socijalnog preduzetništva najviše ističe. O značaju socijalnog preduzetništva na održivi razvoj govore i Milenijumski ciljevi razvoja Ujedinjenih nacija, kroz koje je održivi razvoj dobio važno mesto u razvoju društva.

Takođe, za sam razvoj preduzetništva, nisu bitni samo ekonomski i politički faktori, već i kulturološki, tj. sistem vrednosti i verovanja, tradicija, porodične veze, socijalna klima. Takođe razvoj preduzetništva je snažno povezan sa lokalnim razvojem, koji se zasniva na harmonizovanim i sistematskim akcijama, koje imaju za cilj da zadovolje njegove potrebe i doprinesu njegovom ukupnom napretku. (Avakumović, 2020). Trebalo bi to proširiti na povećanje ekološke svesti, zasnovano na poštovanju vrednosti prirodnog okruženja, pažljivom stvaranju prostornog reda, smanjenju zagađenja i korišćenju ekološki prihvatljivih tehnologija. Cilj eko-preduzetništva je pokretanje i realizacija projekata vezanih za zaštitu životne sredine, širenje čistih tehnologija, recikliranje i produbljivanje znanja i svesti društva, nastojanje da se stvori zelena, ekološki prihvatljivija ekonomija (Mieszajkina, 2013).

Schaltegger i Vagner pod terminom ekološko preduzetništvo podrazumevaju preduzetnike kojima je cilj da zarade integrišući pitanja zaštite životne sredine u svoja preduzeća (Filser i sar., 2019). Iako se ovi preduzetnici bave rešavanjem problema zaštite životne sredine, stvaranje ekonomske vrednosti je i dalje njihova glavna akcija. Cilj im je ostvarivanje visokih tržišnih udela i visokog prometa na masovnim tržištima ali su više fokusirani na životnu sredinu nego na socijalna pitanja.

Suprotno ekološkom preduzetništvu, socijalno preduzetništvo se fokusira na stvaranje vrednosti za društvo, dok se stvaranje ekonomske vrednosti smatra manje važnim, na to se gleda kao na sredstvo za postizanje društvenih ciljeva. Institucionalno preduzetništvo ima za cilj promenu regulatornih, društvenih i tržišnih institucija.

Konačno, održivo preduzetništvo koristi sveobuhvatan pristup i doprinosi rešavanju ekoloških i društvenih problema koristeći ekonomsku dobit kao sredstva i ciljeve. Schaltegger i Vagner definišu održivo preduzetništvo kao „inovativan, tržišno orijentisan oblik

stvaranja ekonomske i društvene vrednosti pomoću probijanja ekološke ili društveno korisne tržišne ili institucionalne inovacije. Ova definicija razlikuje se u nekom pogledu od drugih definicija koje pruža literatura o održivom preduzetništvu. Na primer, Katsikis i Kyrgidou definišu održivo preduzetništvo kao Teleološki proces čiji je cilj postizanje razvoja otkrivanjem, procenjivanjem i iskorištavanjem mogućnosti i stvaranjem vrednosti na više nivoa. Hockerts i Wüstenhagen definišu kao, otkrivanje i iskorištavanje ekonomskih prilika kroz generisanje tržišnih neravnoteža koje iniciraju transformaciju sektora ka ekološki i društveno održivijem (Ibid).

Zajednička osnova između preduzetništva i održivosti jeste i koncept dugoročnosti, obezbeđivanje dugotrajne robe, vrednosti ili usluga: očuvanje trenutnih resursa za buduće generacije (održivost) i razvijanje jedinstvenog dugoročnog rešenja (preduzetništvo). Međutim, ne mogu se tako lako predvideti potrebe budućih generacija jer se one sve više menjaju. Tradicionalno preduzetništvo teži ka dugoročnosti, odnosno stvaranju trajnih proizvoda i usluga. Angela i Gjalt (2017), smatraju da krajnji cilj održivog preduzetništva nije proizvoditi dugotrajne proizvode već stvoriti pozitivan uticaj. U vremenu brzih promena, biti prilagodljiv je ključno, jer kreiranje proizvoda i usluga dugoročno može biti nerealno, ili čak štetno za okolinu, što pokazuje teorija i praksa tradicionalnog preduzetništva.

Zahvaljujući ekološkom preduzetništvu, moderno upravljanje životnom sredinom je evoluiralo proteklih pedeset godina, i da bi se očuvala naša planeta, svetu će biti potrebno sve više.

Uslovi za razvoj održivog preduzetništva

Uspeh preduzeća oduvek je meren ekonomskim pokazateljima a svrha preduzetništva bila je stvaranje ekonomske vrednosti mereno kroz obim prodaje, profit i slično. Dugo su pitanja životne sredine kao i socijalna pitanja bila zapostavljena (Koprivica, 2021). Vremenom je sve više počelo da se govori o tome kako bi kompanije trebalo da budu svesne svojih uticaja sa ekološke i društvene perspektive, a ne samo ekonomske. Janssen je naveo listu od 10 glavnih pravila kako postati održivi preduzetnik (Cralis i Vereeck, 2004):

1. Preduzeće bi trebalo da počne da smanjuje štetu za životnu sredinu, poštujući ljudska prava i tretiranjem svojih zaposlenih sa velikom pažnjom;
2. Održivo preduzetništvo mora biti samoinicijativni proces i ne bi trebalo samo biti odgovor na spoljni pritisak;
3. Ako korporacija želi da se bavi održivim preduzetništvom, trebalo bi da identifikuje jasno svoje ciljeve;
4. Ciljevi bi trebali da budu usko povezani sa praksom korporacije i trebalo bi da se podudaraju sa korporativnom praksom i njenim primarnim aktivnostima;
5. Ciljevi moraju biti usko povezani sa potrebama potrošača;
6. Korporacija mora biti sposobna da objasni odnos između održivosti i njenih aktivnosti i procesa proizvodnje
7. Korporacija bi se trebala dugoročno pridržavati ovih ciljeva;
8. Potrošači bi trebalo da imaju transparentan pregled investicija koje je napravila korporacija u vezi sa održivim preduzetništvom;
9. Održivo preduzetništvo koje korporacija praktikuje ne bi trebalo preusmeriti na potrošače putem poskupljenja;
10. Korporacija ne bi trebalo da pokušava da preuveličava svoje napore.

Značaj održivog preduzetništva

Prioriteti ekološkog preduzetništva nisu samo ekonomske koristi već i briga o životnoj sredini i zdravlju ljudi. Prihvatajući izazov za implementaciju ekoloških rešenja u organizaciji, preduzeća moraju znati da zeleno poslovanje može doneti opipljive koristi samo ako je dugoročno i u skladu sa njegovom strategijom razvoja. Ovo je važno, jer po svim pokazateljima, u budućnosti, ekologija će biti vizit karta organizacije (Milanović, 2020).

Održivi razvoj pojavio se kao uticajan, a opet kontroverzan koncept za poslovanje i politiku. Svest o tome kako treba napraviti fundamentalnu

transformaciju načina na koje društvo troši prirodne resurse i proizvodi energiju će nam trebati ukoliko želimo da ostvarimo napredak u hitnim pitanjima zaštite životne sredine kao što su degradacija ekosistema i globalne klimatske promene (Hall i sar.,2010).

Održivi razvoj, kao složen pojam, objedinjuje tri dimenzije: ekološku održivost, ekonomsku efikasnost i socijalnu odgovornost. Ovakva koncepcija navedenog pojma poznata je kao „model tri stuba“. Odnos preduzetništva i tri stuba održivog razvoja dolaze do izražaja jer svaki od ovih stubova je isprepletan i međusobno povezan. Ekološka dimenzija se posmatra kroz dve oblasti, a to su: proizvodnja i ekonomska struktura i potrošnja (Pivašević i Hafner, 2013).

Preduzetništvo bi moglo imati veliku ulogu u postizanju ovih ciljeva, i u novije vreme preduzetništvo i održivi razvoj se smatraju kao rešenje za osiguranje budućeg razvoja čitavog društva.

Zaključak

Održivi razvoj predstavlja najistaknutiju temu našeg vremena. Održivi razvoj predstavlja upotrebu prirodnih resursa za zadovoljenje ljudskih potreba u sadašnjosti uz obezbeđivanje njihovog korišćenja u budućnosti. Kao model razvoja, usredsređuje se na zadovoljenje potreba ljudi i prevazilaženje sukoba ekologije i ekonomije. Zbog pridavanja sve više značaja ekološkim pitanjima kao i prepoznavanja preduzetništva kao ključnog faktora u postizanju ciljeva održivog razvoja javio se koncept ekološkog preduzetništva. Cilj eko-preduzetništva je pokretanje i realizacija projekata vezanih za zaštitu životne sredine, širenje čistih tehnologija, recikliranje i produbljivanje znanja i svesti društva, nastojanje da se stvori zelena, ekološki prihvatljivija ekonomija. Održivo preduzetništvo koristi sveobuhvatan pristup i doprinosi rešavanju ekoloških i društvenih problema koristeći ekonomsku dobit kao sredstva i ciljeve. Ono je usmereno na očuvanje prirode, životnu podršku i zajednicu u potrazi za uočenim mogućnostima za uvođenje budućih proizvoda, procesa i usluga za dobit.

Značaj i uloga preduzetničkih aktivnosti na održivi razvoj vide se u Milenijumskim ciljevima Ujedinjenih nacija. Održivi razvoj je kroz ove

ciljeve dobio istorijski značajno mesto u razvoju društva. Održivo preduzetništvo može da generiše zapošljavanje, unapređuje proizvode i procese i menja živote ljudi. Svojim inovativnim modelima održivo preduzetništvo takođe doprinosi stvaranju novih tržišta, generisanju novih izvora prihoda i doprinosi održivom pristupu privredi. Na kraju treba istaći da ekološko preduzetništvo može podržati zemlju u svom razvoju, pomoći da ostvari stabilnu ekonomiju, povoljnu socijalnu situaciju i ekološku sigurnost.

Literatura

1. K. Hall, J., A. Daneke, G., & J. Lenox, M. (2010). Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and. *Journal of Business Venturing*, 25, 439-448.
2. Anić, Z. (2013). *Preduzetništvo*. Beograd: Beogradska poslovna škola - Visoka škola strukovnih studija.
3. Avlijaš, R. (2010). *Preduzetništvo*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
4. Avakumović J. (2020). Menadžment intelektualnog kapitala u sportskim organizacijama, *Menadžment u sportu*, Vol. 11, No. 1, str. 12-17
5. Devetaković, S., Jovanović Gavrilović, B., & Rikalović, G. (2016). *Nacionalna ekonomija*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet.
6. Filser M. & S. Kraus & N. Roig-Tierno & N. Kailer & U. Fischer, (2019). Entrepreneurship as Catalyst for Sustainable Development: Opening the Black Box, *Sustainability*, MDPI, vol. 11(16), pages 1-18, August.
7. Koprivica A., (2021). Pravosudni sistem u tranzicionim ekonomijama, *Revija prava – javnog sektora*, 1(2), 7-28.
8. Mieszajkina, E. (2016). Ecological Entrepreneurship. *PROBLEMY EKOROZWOJU – PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 12(1), 163-171. Преузето са <http://ekorozwoj.pollub.pl/>
9. Milanović, T. (2020). *Preduzetništvo*. Beograd: Akademija poslovnih strukovnih studija Beograd.
10. Petrović, N. (2016). *Ekološki menadžment*. Beograd: Fakultet organizacionih nauka.

11. Pivašević, J., & Hafner, P. (2013). Institucionalna dimenzija održivog razvoja. *Škola biznisa*, 119-128.
12. Štrbac, N., Vuković, M., Voza, D., & Sokić, M. (2012). Održivi razvoj i zaštita životne sredine. *Reciklaža i održivi razvoj*, 5, 18-29. Преузето Јун 2, 2020
13. Urbaniec, M. (2018). Sustainable Entrepreneurship: Innovation-Related. *Polish Journal of Environmental Studies*, 27(4), 1773-1779.

ENVIRONMENTAL ENTREPRENEURSHIP AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Emilija Lepojević³, Nikola Samardžić⁴

Abstract

The concept of sustainable development is central to the development of the future of humanity. The recent devaluation of development has brought about great changes, and the carriers of these changes have been able to predetermine, and predetermination, along with economic pressure, has contributed to the civilized development of friendship. Social prosperity grows when innovative processes are triggered, the economy is based on knowledge and the principles of sustainable development are triggered. The goal of this study is to link entrepreneurship and sustainable development and show the intertwining of components of sustainable development with environmental components.

Key words: *environmental protection, enterprise, sustainability, economy*

Datum prijema / Date of arrival: 21.03.2022.

Datum prihvatanja / Accepted date: 11.05.2022.

³ Belgrade Academy of Business and Art Vocational Studies, R. Serbia, e-mail: emilija.lepojevic@bpa.edu.rs

⁴ Belgrade Academy of Business and Art Vocational Studies, R. Serbia, e-mail: nikola.samardzic@bpa.edu.rs